

ADOLESCENTSKO VREDNOVANJE OČINSKIH OSOBINA¹

KATICA LACKOVIĆ - GRGIN
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 159.92
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1984-09-18

Grupi adolescenata različite kronološke dobi i spola ponudeno je da rangiraju po važnosti osamnaest relevantnih očinskih osobina. Rezultati su pokazali da su djevojke mlađe dobi homogenije u svom vrednovanju od mladića, ali da se homogenost povećava u funkciji dobi kod oba spola. Postoje sličnosti u vrednovanju izvjesnog broja osobina, ali i neke razlike s obzirom na spol. Djevojke svih dobi više preferiraju ekspresivnu ulogu oca, a mladići kombinaciju ekspresivne i instrumentalne uloge.

U diskusiji kritički se osvrće na Parsonsovu koncepciju o ekspresivnoj ulozi majke i instrumentalnoj ulozi oca, te vrši usporedba naših nalaza s nalazima dobivenim na francuskim adolescentima.

UVOD I PROBLEM

U našim ranijim ispitivanjima (*Lacković-Grgin*, 1983. i 1984.) utvrdili smo da adolescenti različite dobi i spola, kao i njihove majke, na sličan način vrednuju majčinske osobine. Najviša mjesta na rang-listi zauzele su sljedeće osobine: razumijevanje, povjerenje, nježnost i strpljivost, dok su najniža mjesta zauzele domaćinsko-radne osobine: »da dobro kuha«, »da je štedljiva«, »da je pedantna«, »da je uredna«. Iz tih se nalaza može zaključiti da mladi preferiraju ekspresivnu ulogu majke, odnosno da je poželjno da majka bude »specijalista za odnose«, kako to impostira teorijska koncepcija *Parsonsa* i *Balesa* iz 1955.

S razvojno-psihologijskog stajališta naši nalazi mogu poslužiti nešto drukčijoj interpretaciji interfamilijarnih odnosa adolescenata od one koju susrećemo u većeg broja autora. Naime, mnogi autori navode kako se ti odnosi pogoršavaju, i to, posebno, odnosi muških adolescenata i njihovih majki. Sudeći prema iskazanim preferencijama majčinskih osobina, izgleda da mladi oba spola ipak žele s majkom uspostaviti odnose razumijevanja i povjerenja. Jednako kao i na ranijim stadijima razvoja potrebna im je njezina nježnost i strpljenje. U prilog ovome govore i podaci istraživanja *Tapa* (1977.) kod francuskih gimnazijalaca koji pokazuju slične preferencije majčinskih osobina.

Budući da u literaturi susrećemo navode i o mijenjanju odnosa prema očevima u doba adolescencije, zanima nas koje osobine očeva preferiraju naši adolescenti.

Teorijsko shvaćanje *Parsonsa* i *Balesa* pretpostavlja da je uloga oca u obitelji instrumentalna, odnosno da je otac u porodičnoj grupi »specijalist za zadatke«.

¹ Rad je nastao u okviru istraživačkog zadatka »Problemi adolescenata u gradskim sredinama i zavisnost tih problema od odgojno-obrazovnih i obiteljskih uvjeta«, koji u okviru Projekta 70 financira SIZ -VII-.

Jedno ranije istraživanje provedeno u 56 različitih društava doista je pokazalo takvu diferencijaciju roditeljskih uloga u obitelji (*Zelditch*, 1955.)² Međutim, *Slater* (1961.) nalazi da postoji značajna pozitivna korelacija između ekspresivne i instrumentalne uloge, što donekle dovodi u pitanje Parsonsovu koncepciju. Pored toga ispitivanja *Strausa* (1967.) pokazuju da očevi kombiniraju ekspresivnu i instrumentalnu ulogu.

Uz ovakve empirijske nalaze valja respektirati i činjenicu da je kvalitet ponašanja u roditeljskoj kao i u svakoj drugoj socijalnoj ulozi određen socijalnim i kulturnim faktorima. Kako se u našem društvu roditelji tretiraju kao ravnopravan roditeljski par, time nije ni društveno sankcionirana podjela po »specijalnostima«. Zato nas i zanima, da li mladi preferiraju one osobine oca koje ga čine »specijalistom za zadatke« (budući da od majke priželjkuju da je ekspresivna), ili pak mladi preferiraju neke druge očinske osobine. Drugim riječima, našim ispitivanjem pokušali smo odgovoriti na sljedeća pitanja:

1. Koje očinske osobine preferiraju naši adolescenti?
2. Da li u tim preferencijama postoje razlike s obzirom na dob i spol adolescenata?

METODIKA RADA

U ispitivanju služili smo se uglavnom jednakom listom osobina pomoću koje smo ispitivali i način vrednovanja majčinskih osobina, ali s tim što smo u listi učinili i neke manje izmjene. One su se sastojale u tome što smo neke osobine iz ranije liste zamijenili novima, tj onima za koje je Tap našao da ih francuski gimnazijalci preferiraju u očeva: pravednost, stručnost i neke druge.

Iznad liste osobina koje su bile označene slovima abecede nalazilo se uputstvo ispitanicima u kojem su zamoljeni da najprije pažljivo pročitaju sve osobine, a zatim da ih rangiraju i to tako, što će osobini koja je po njihovu mišljenju najvažnija dati redni broj jedan, drugoj po važnosti redni broj dva, sve do osobine koja je njima najmanje važna i kojoj će dati redni broj osamnaest.

Ispitanici su bili učenici prvih i trećih razreda centara usmjerenog obrazovanja u Zadru, te studenti prve godine Filozofskog fakulteta u Zadru. Ukupan broj učenika prvih razreda iznosio je 87 (49 ženskih i 38 muških), trećih razreda 85 (44 ženske i 41 muški), a studenata 78 (43 ženske i 35 muških). Prosječna kronološka dob učenika prvih razreda iznosila je u vrijeme ispitivanja 15 godina i 5 mjeseci, trećih razreda 17 godina i 6 mjeseci, a studenata 19 godina i 8 mjeseci.

Statistička obrada podataka uključivala je računanje aritmetičkih sredina i standardnih devijacija (kako bi se iz tih podataka izveli prosječni rangovi), zatim koeficijenata rang-korelacije, Wilcoxonova testa ekvivalentnih parova i koeficijenata konkordancije.

² Navedeno prema: D. Kreč, R. S. Kračfeld i I. L. Balaki: *Pojedinac u društvu*, Zavod za udžbenike i nastavna pomagala SR Srbije, Beograd, 1971, str. 440-441

R E Z U L T A T I

Tabela 1

Lista osobina i kako su ih vrednovali ispitanici

Osobine	Prosječni rangovi					
	Učenici I raz.		Učenici III raz.		Studenti	
	ž	m	ž	m	ž	m
A Da je otvoren	7	4	4	5	4	4
B Da je nježan	9	13	6	13	8	12
C Da je brižljiv	4	7	5	9	7	10
D Da je stručan	17	17	17	14	15	15
E Da je ođan	12	12	9	10	11	9
F Da je marljiv	13	9	13	12	12	11
G Da je odlučan	10	6	11	6	9	6
H Da je dobro ras- položen	11	11	12	11	13	14
I Da je uredan	16	16	14	15	16	17
J Da ima razumijevanja	1	1	1	1	1	1
K Da je hrabar	15	14	16	16	14	13
L Da je štedljiv	18	18	18	18	18	18
M Da je točan	14	15	15	17	17	16
N Da ima povjerenja	2	3	2	3	2	3
O Da je strpljiv	5	5	7	7	6	8
P Da je pravedan	3	2	3	2	3	2
R Da je smiren	8	10	8	8	10	7
S Da je promišljen	6	8	10	4	5	5

Iz tabele 1 je vidljivo da učenici i učenice prvih razreda srednje škole nemaju identičnu listu preferencija očinskih osobina, premda se u procjeni ipak visoko slažu. Koeficijent rang-korelacije iznosi 0,92. Inspekcijom vrijednosti standardnih devijacija dobivenih prosječnih rangova utvrdili smo da su raspršenja na listi djevojaka manja. Da li je ta opažena razlika statistički značajna, provjereno je pomoću Wilcoxonova testa ekvivalentnih parova koji je značajan na nivou manjem od 1 posto, što znači da su djevojke u svojim procjenama homogenije od mladića. To potvrđuju i vrijednosti koeficijenata konkordancije (u djevojaka W iznosi 0,43, a u mladića 0,22).

I mladići i djevojke iz trećih razreda slično vrednuju očinske osobine, iako su razlike među njima najizraženije. Koeficijent rang-korelacije iznosi 0,85. Međutim, vrijednost Wilcoxonova testa pokazuje da među njima nema statistički značajne razlike u homogenosti, što potvrđuju i vrijednosti koeficijenata konkordancije (u djevojaka W iznosi 0,51, a u mladića 0,44).

Korelacija između rang-liste studenata i studentica iznosi 0,92, što govori da se oni u načinu vrednovanja očinskih osobina najviše slažu. Vrijednost Wilcoxonova testa pokazuje da su oni i podjednako homogeni u svojim procjenama. U prilog tome govore i vrijednosti koeficijenata konkordancije (u studentica W iznosi 0,40, a u studenata 0,38).

Računanje testa ekvivalentnih parova između procjena ispitanika istog spola, a različite dobi, pokazalo je da su mladići najniže dobi najnehomogeniji u svom vrednovanju očinskih osobina.

DISKUSIJA

Inspekcijom tabele 1 možemo utvrditi da su naši ispitanici svih dobi i oba spola, i to suglasno na prvo mjesto istakli očinsku osobinu »da ima razumijevanja« kao što su to učinili i mladi koji su vrednovali majčinske osobine. Međutim, dok ženski ispitanici svih dobi na drugo mjesto ističu osobinu »da ima povjerenja«, mladići na drugo mjesto ističu pravednost, koja se u djevojaka nalazi na trećem mjestu. Dosta slično i relativno visoko naši ispitanici vrednuju otvorenost, strpljivost i promišljenost. Kombinaciju ekspresivne i instrumentalne očinske uloge preferiraju mladi oba spola, samo je ta preferencija ipak izrazitija u mladića, budući da uz pravednost dosta visoko vrednuju i odlučnost. Mlade djevojke odlučnosti ipak pretpostavljaju brižljivost. Isto tako djevojke daju značajniju rang-poziciju nježnosti, koju mladići relativno nisko smještaju u svom rangiranju.

Jednako kao i u majki, naši ispitanici oba spola i svih dobi najmanje cijene štedljivost i točnost. U očeva osobito ne vrednuju stručnost, pa ni hrabrost. Od toga im je važnija smirenost, i to osobito djevojkama, ali i mladićima najstarije dobi.

Rezultati pokazuju manju suglasnost među ispitanicima u vrednovanju očinskih osobina, i to s obzirom na spol i s obzirom na dob, nego što je to bilo u vrednovanju majčinskih osobina.

Gledajući razvojno-psihološki, zanimljiv je podatak da su djevojke mladih dobi značajnije homogene od svojih vršnjaka u vrednovanju očinskih osobina. Njihova veća homogenost pokazala se i u vrednovanju majčinskih osobina. Taj se nalaz može objasniti podacima istraživanja koja pokazuju da su djevojke naprednije u stvaranju identiteta za interpersonalne odnose od mladića. (Rosenberg i Simmons 1975. Thorbecke i Grotevant, 1982.)

Iako bi sa stajališta razvojno-kognitivnih teorija bilo razumno očekivati da je homogenost odgovorâ više povezana s kronološkom dobi nego li sa spolom, ipak izgleda da takvo očekivanje nema potrebne osnove. Pretpostavljamo da su nešto različiti društveni zahtjevi u vezi sa socijalizacijom uloge spola s jedne strane i očinske uloge s druge strane, utjecali na ove razlike između mladića i djevojaka. Čini se da su društveni zahtjevi u nas jače izraženi i upravljani mijenjanju tradicionalne očinske uloge, nego što su promjeni tradicionalne spolne uloge muškarca. Ta neusklađenost suvremenih društvenih zahtjeva može mladićima mlade dobi otežavati identifikaciju poželjnih očinskih osobina i produžavati period konfuzije identiteta za interpersonalne odnose. Odatle i njihova manja suglasnost u vrednovanju očinskih osobina. Naprotiv, djevojke nisu izložene takvim neusklađenim zahtjevima, pa im to omogućuje da se već na kronološki mlađem dobu opredjeljuju za poželjne očinske osobine i pritom postižu veću homogenost.

Općenito uzevši naši nalazi idu u prilog Strausovim nalazima u kojima se tvrdi da otac u obitelji zapravo ima i ekspresivnu i instrumentalnu ulogu. Takvu njegovu ulogu preferiraju osobito mladići. To je izgleda onaj pomak od klasične uloge oca o kojoj govori teorija Parsonsa i ranije spomenuti stariji empirijski nalazi. Sudeći po rezultatima naših ispitivanja mladi i od oca i od majke ipak više priželjkuju ekspresivnu ulogu. Neki rezultati istraživanja upućuju da oni takvu ulogu pre-

feriraju i u ostalih odraslih osoba s kojima se nalaze u interakciji (nastavnika i dr.). Poznate tvrdnje o otporu autoritetu u ovo doba razvoja, nastale su zbog otpora instrumentalnoj ulozi odraslih iz koje najčešće i proizlaze zahtjevi koji sputavaju individualnost mladih. Naprotiv, ekspresivna uloga odraslih omogućuje im ravnopravnu komunikaciju, pa zato osobina »da ima razumijevanja« suglasno zauzima prvo mjesto u vrednovanju i majčinskih i očinskih osobina kod svih adolescenata bez obzira na dob i spol. Nedovoljna zrelost u interpersonalnim odnosima utječe na mlade tako da oni od instrumentalnog funkcioniranja oca najviše cijene pravednost i promišljenost. No činjenica je da obje ove osobine, u krajnjoj liniji, služe boljem komuniciranju mladih i njihovih očeva.

Na kraju valja istaći da je način vrednovanja očinskih osobina naših adolescenata sličan vrednovanju francuskih gimnazijalaca, o kojima izvješuje Tap.

Literatura:

1. Lacković-Grgin, K.: Kako adolescenti različite dobi vrednuju neke osobine majki, *Školski vjesnik*, Split, 1983. (2) str. 99—104.
2. Lacković-Grgin, K.: Kako adolescenti i majke adolescenata vrednuju neke osobine majki, *IV Dani psihologije (Zbornik radova)*, Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zadru, Zadar, 1984, str. 76—72.
3. Parsons, T. and Bales, R. F.: *Family socialization and interaction process*, Glencoe, Ill.: Free Press, 1955.
4. Rosenberg, F. R. and Simmons, R. G.: Sex differences in the self-concept in adolescence, *Sex roles*, 1975. (1), str. 147—159.
5. Slater, P.: Parental role differentiation, *American Journal of Sociology*, 1961. (61), str. 297—311.
6. Straus, M. A.: The influence of sex of child and social class on instrumental and expressive family roles in laboratory setting, *Sociology and Social Research*, 1967. (32), str. 7—21.
7. Tap, P.: Adolescent's views of mother's characteristics: A differential study, *Enfence*, 1977. (2—3), str. 123—140.
8. Thorbecke, W. and Grotevant, H. D.: Gender differences in adolescent interpersonal identity formation, *Journal of Youth and Adolescence*, 1982. (6), str. 479—492.

Katica Lacković - Grgin: EVALUATION OF PATERNAL FEATURES BY
ADOLESCENTS

Summary

A group of adolescents of various age and sex was asked to rank, in order of importance, eighteen relevant paternal features. The results have shown that girls of younger age are more homogenous than boys in their evaluation, but also that the rate of homogeneousness rises with age in both sexes. Both, similarities and differences between the two sexes are noticeable in the evaluation of a number of features. The girls of all ages prefer the expressive role of the father, whereas boys combine expressive and instrumental roles. The article shows a critical attitude towards Parsons' conception of the expressive role of the mother and the instrumental role of the father. At the same time it gives a comparison between the results of the research and those obtained by the adolescents in France.